

اوضاع اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی ایران در عصر صفوی

چرا در دوران صفوی شرایط مناسبی برای رونق زندگی اجتماعی و اقتصادی پدید آمد؟

زندگی اجتماعی

در دوران صفویه به دلیل وجود حکومت مرکزی نیرومند و برقراری نظم و امنیت در سراسر کشور، شرایط مناسبی برای رونق زندگی اجتماعی و اقتصادی پدید آمد. جمعیت ایران در آن دوره حدود ۳۰ میلیون نفر تخمین زده می‌شود. روستاییان و کوچ‌نشینان به ترتیب بیشترین ساکنان ایران را تشکیل می‌دادند. آنها به کشاورزی، دامداری و صنایع دستی اشتغال داشتند. عقیقه شاردن در مورد دهقانان صفوی چه بوده است؟ به عقیده جهانگردان اروپایی، از جمله شاردن، وضع زندگی دهقانان ایرانی در دوره صفویه به مراتب بهتر از وضع دهقانان در مناطق حاصلخیز اروپا بوده است. یکی از منابع عمده درآمد حکومت صفوی، مالیاتی بود که از کشاورزان و دامداران می‌گرفتند.

زندگی روستایی در عصر صفوی

در دوره صفوی شهرهای بزرگ و آبادی به وجود آمد و شهرنشینی در ایران رونق گرفت. در آن زمان، حدود ۱۰ تا ۱۵ درصد شهرنشینان دوره صفوی چه کسانی بودند؟ ایرانیان در شهرها زندگی می‌کردند. شهرنشینان بیشتر مقام‌های حکومتی، نظامیان، روحانیون، بازرگانان، پشموران و صنعتگران بودند.

بازار قیصریه مربوط به دوره صفوی

شکوفایی صنعت

در دوره صفوی نه تنها کشاورزی و دامداری بلکه صنایع ایران نیز شکوفا و پررونق بودند. در آن زمان، پیشه‌وران و صنعتگران ماهر و توانمند ایرانی، نیازهای گوناگون جامعه را به خوبی برطرف می‌کردند. حتی بخشی از محصولات ایران مانند خشکبار، پارچه‌های مخملی، ابریشمی و حریر و نیز قالی‌های نفیس به کشورهای همسایه و برخی کشورهای اروپایی صادر می‌شد.

شکوفایی صنعت در دوره صفوی را توضیح دهید

صنعت بافندگی یکی از صنایع پررونق ایران بود که در کنار رونق صنعت ابریشم در دوره صفوی شکل گرفت و با صنعت نساجی اروپا رقابت می‌کرد. در دوره شاه عباس اول، کارگاه‌های بافندگی بزرگ و متعددی در اصفهان، کاشان، یزد، مشهد، استرآباد (گرگان)، گیلان وجود داشت.

شاه و اعضای خاندان او مالک بیشتر این کارگاه‌ها بودند.

کاشان، شهر کارگاه‌های بافندگی

«منشأ و منبع درآمد مردم کاشان کارگاه‌های ابریشم‌بافی و هنر نقره‌کاری آنهاست. در هیچ‌یک از شهرهای ایران به قدر کاشان صنعت مخمل‌بافی، بافتن ساتن و پارچه‌های زربفت و زری ساده و گل‌دار رواج ندارد. تنها در یکی از ده‌های اطراف شهر، هزار کارگر ابریشم‌کار به بافتن انواع پارچه‌های ابریشمی اشتغال دارند. این ده که آران (شهرستان آران و بیدگل امروزی) نامیده می‌شود... دو هزار خانه و ششصد باغ بزرگ و دلگشا دارد.»

(سفرنامه سارندن)

قالیچه نفیس متعلق به عصر صفوی

صنعت گران ایرانی دوره صفوی در چه صنایعی پیشرفت کرده بودند؟

صنعتگران ایرانی در صنایع کاشی، چینی، جرم، جواهر، رنگ، صابون و جنگ افزارهای سنتی از قبیل شمشیر و کمان نیز پیشرفت کرده بودند و می توانستند کالاهای مرغوبی بسازند.

بایانه فانوس برنجی

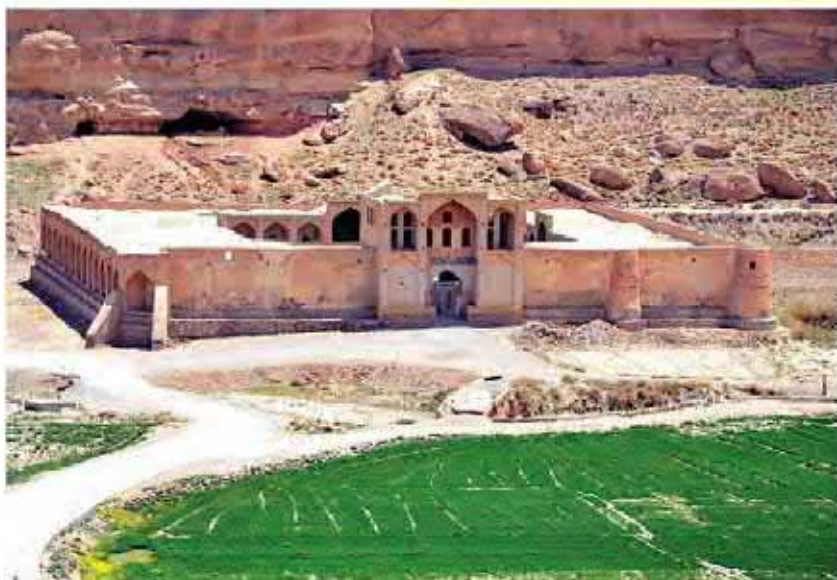
اسطرلاب افلاك نما

کوزه سفالی لعابداد

دلایل رونق تجارت در عصر صفوی کدامند؟

در عصر صفوی به دلیل یکپارچه بودن سرزمین ایران و وجود نظم و امنیت در سراسر کشور، تجارت داخلی و خارجی پر رونق بود. شاهان صفوی، به خصوص شاه عباس اول، برای گسترش تجارت کوشش بسیار کردند. وجود شبکه وسیعی از راهها و کاروان سراها در سراسر ایران نشان دهنده رونق تجارت و بازرگانی در این دوره است. بازرگانان و مسافران رایگان در کاروان سراها اقامت می کردند. جهانگردان اروپایی درباره امنیت راههای ایران و رفتار پسندیده مأموران راهداری با مسافران بسیار نوشته اند. در آن دوره بازارهای بزرگی نیز در شهرها ساخته شد که یکی از باشکوه ترین آنها، بازار قیصریه اصفهان در شمال میدان نقش جهان بود. یکی از منابع درآمد حکومت صفوی، عوارضی بود که از کاروان های تجاری گرفته می شد.

کاروان سرای یزدخواست در آباد، استان فارس، په جا مانده از دوره شاه

عباس اول
۶۴

شرکت های تجاری اروپایی مخصوصاً در زمان کدوم شاه صفوی اجازه فعالیت در ایران

شاهان صفوی، مخصوصاً شاه عباس اول، برای گسترش تجارت خارجی دپشتمونکگ های تجاری اروپایی اجازه دادند که در ایران فعالیت کنند. به گفته جهانگردان خارجی، صدها بازرگان از کشورهای مختلف آسیایی و اروپایی در پایتخت صفویه مشغول تجارت بودند. صادرات ابریشم که پرسودترین کالای صادراتی بود، در انحصار شاه عباس قرار داشت.

فعالیت

۱- متن را مطالعه کنید :

الف) سه عامل گسترش تجارت در عصر صفوی را بیان کنید
امنیت و آرامش نسبی در کشور و ثبات سیاسی که بازرگانان احساس امنیت داشتند - ایجاد راه ها رفتار پسندیده ماموران رهداری با مسافران
ب) سه منبع عمده درآمد حکومت صفوی را ذکر کنید.
تجارت، مالیات، صنایع مختلف مثل ریسندگی و بافندگی

شکوفایی علمی و فرهنگی در دوران صفویان را توضیح دهید.

در دوران حکومت صفویان، ایرانیان بار دیگر توانستند استعدادها و توانایی های علمی، فرهنگی و هنری خود را آشکار کنند. در آن دوران، معماران و مهندسان شهرساز ایرانی مسجدها، مدرسه ها، کاخ ها، پل ها و کاروانسراهای عظیم و باشکوهی ساختند و در تزیین آنها انواع هنرها را به کار بردند. در کتاب مطالعات اجتماعی ششم با برخی از جلوه های هنر و معماری ایران در عصر صفوی آشنا شدید. در این درس به جنبه های دیگری از پیشرفت های علمی و فرهنگی ایرانیان در آن دوره می پردازیم.

کاخ چهلستون در قزوین

مدرسه چهارباغ در اصفهان

در دوره صفوی را توضیح دهید

علم و آموزش: در دوره صفوی، تعلیم و تربیت مورد توجه بسیار بود و فعالیت‌های زیاد و مؤثری در این زمینه صورت

گرفت. پادشاهان و مقام‌های کشوری و لشکری علاوه بر آنکه عالمان بزرگی را از مراکز علمی تشیع در جهان، به ایران دعوت کردند،

مدرسه‌ها و کتابخانه‌های عظیمی به ویژه در پایتخت‌های صفوی ساختند و اموال و املاک بسیاری را وقف آنها کردند. در آن زمان، به

در دوره صفوی به کدام علوم بسیار توجه می‌شد و چه علمی تدریس می‌شدند؟ دیگر شاخه‌های علوم مانند طبیعیات (علوم تجربی)، ریاضیات، ادبیات،

فلسفه، طب و نجوم نیز در مراکز علمی تدریس می‌شدند.

در عصر صفوی، عالمان و اندیشمندان بزرگی پرورش یافتند و آثار ارزشمندی در موضوع‌های مختلف علمی و مذهبی نوشتند.

فیلسوفان و عالمان بزرگ عصر صفوی را نام ببرید. میرداماد، ملاصدرا، شیخ بهایی و علامه محمدباقر مجلسی از فیلسوفان و عالمان بزرگ آن روزگار بودند.

تندیس شیخ بهایی

بهاء‌الدین محمد، معروف به شیخ بهایی از دانشمندان مشهور سده‌های ۱۰ و

۱۱ ه.ق است. بهاء‌الدین علوم رایج و معارف دینی را نزد پدر و دیگر مدرسان معروف

فراگرفت و در علوم مختلف تبحر یافت. او کتاب‌های ارزشمند متعددی در موضوع‌های

علمی گوناگون نوشت و شاگردان بسیاری تربیت کرد که ملاصدرا، فیلسوف مشهور،

از جمله آنان است. شیخ بهایی خدمات علمی و مهندسی متعددی داشته است که

معروف‌ترین آنها عبارت‌اند از: طرح محاسبه دقیق آب زاینده‌رود و تقسیم آن میان

محله‌های اصفهان و روستاهای مجاور، ساخت گرمابه‌ای در اصفهان که آب آن با یک

شمع گرم می‌شد، طراحی و معماری مسجد چهارباغ، و طرح‌ریزی قنات زرین کمر

نجف‌آباد. سازمان علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو) به پاس خدمات او به علم

ستاره‌شناسی، سال ۲۰۰۹م را سال «نجوم و شیخ بهایی» نام‌گذاری کرد.

در دوره صفوی به چه علمی کمتر توجه می‌شد؟

در دوره صفوی به سبب کم‌توجهی پادشاهان به

شاعران، شعر و ادب فارسی مانند دیگر رشته‌ها برواق نبود.

با این وجود دوره صفویه یکی از دوره‌های پر بار در تاریخ

ادبیات و شعر فارسی است. سبک هندی و شاعران بزرگی

مانند صائب تبریزی و بیدل، متعلق به این دوره هستند.

در دوره صفوی چه علمی مورد توجه بود؟

در این دوره، علم تاریخ، مورد توجه قرار داشت

و افراد زیادی به ثبت و نگارش وقایع تاریخی می‌پرداختند.

کتاب‌های تاریخی ارزشمندی از این دوره به جا مانده است.

در زمان صفویان را توضیح دهید.

هنر: در زمان صفویان، ذوق و استعداد هنری ایرانیان شکوفا شد و هنرمندان بزرگی در رشته‌های مختلف هنری از جمله معماری، نقاشی، خوشنویسی، کتاب‌آرایی* و خاتم‌کاری شهرت یافتند. این هنرمندان خوش‌ذوق، آثار بسیار زیبا و نفیسی از خود به یادگار گذاشته‌اند.

نمونه‌ای از خط نستعلیق میرعماد حسنی قزوینی، خوشنویس مشهور عصر صفوی

مسجد شیخ لطف الله، اصفهان

را توضیح دهید.

جشن‌ها و آیین‌ها: در زمان حکومت صفوی، جشن‌ها و آیین‌ها با شکوه و عظمت برگزار می‌شدند. در آن زمان، مردم علاوه بر نوروز و دیگر جشن‌های باستانی، اعیاد اسلامی مانند قربان، فطر و غدیر را نیز گرامی می‌داشتند. آیین سوگواری امام حسین (علیه السلام) هم به طور گسترده در سراسر کشور به شیوه روضه‌خوانی، سینه‌زنی و تعزیه* برگزار می‌شد. برپایی این جشن‌ها و آیین‌ها، تأثیر مهمی در افزایش همدلی و هم‌بستگی مردم داشت.

مراسم جشن نوروز

«مقدمه نوروز چنین است که در میدان‌های عمومی با نقاره، شیپور و سنج از نیمه‌شب تا ظهر نوازندگی می‌کنند. پس از آن مردم... با هیاهو و خوشحالی به مساجد، میدان‌ها و ساختمان‌های عمومی روی می‌آورند؛ همه به هم تیریک می‌گویند، همه‌جا پر از شادی و سرزندگی است؛ بازی می‌کنند، سر به سر هم می‌گذارند، صحبت می‌کنند... شعرا و هنریشگان عرض هنر می‌نمایند؛ در جلسات و دسته‌های مذهبی شرکت می‌جویند تا اینکه روز به پایان می‌رسد.»

منبع: سفرنامه کمبفر

جشنهای امروز چون تجملاتی شده به سنت ضربه زده ۲- در گذشته جشنها در مکان‌های عمومی بود و همه اقشار به مساوی لذت -

می بردند ۳- مراسمات گذشته بسیار ساده و بی آرایش بوده و مردم در ارتباط اجتماعی باهم بودند

فعالیت

۲- متن را بخوانید. مراسم جشن و شادی و همچنین تعزیه و عزاداری در عصر صفوی را با روزگار کنونی از جنبه‌های مختلف (شیوه برگزاری، محل جشن و...) مقایسه کنید.

۳- محتشم کاشانی از شاعران و مرثیه‌سرایان برجسته دوره صفویه است. آیا می‌دانید مشهورترین شعر او چیست؟

باز این چه شورش است که در خلق عالم است؟